

1901

Michel Leiris przychodzi na świat 20 kwietnia, w XVI dzielnicy Paryża.

1912

W teatrze Antoine ogląda wystawienie *Impressions d'Afrique* (na widowni był m.in. Apollinaire, Duchamp i Picabia) Raymonda Roussela, który był przyjacielem ojca Leirisa.

1918

Leiris odkrywa jazz. Robi maturę z filozofii. Zaczyna interesować się okultyzmem i alchemią.

1919

Odkrywa dzieło Fernanda Legera – pierwsze zainteresowanie sztuką współczesną. Początek dwuletniego związku z Daisy S. („Kay” z *Wieków męskiego*).

1921

Śmierć ojca. Poznaje Erika Satie, Maurice'a Ravela i poetę Maxa Jacoba, który staje się jego pierwszym „mistrzem”. Blaise Cendrars wydaje *Anthologie negre* – „to więcej niż książka, to akt” – powie później Leiris.

1922

Rozpoczyna pisać swój dziennik. Poznaje Antonina Artauda. Poznaje i zaprzyjaźnia się z André Massonem, którego odwiedza często w jego pracowni na rue Blomet 45. Zaczyna interesować się dziełem Raymonda Roussela. W tym okresie Leiris czyta m.in. dzieła okultystów, Blake'a, Sade'a, Nerval, Dostojewskiego, Lautremounta, Rimbauda, Mallarmégo, Marcela Schwoba... Opublikowana zostaje *Umysłowość prymitywna* Lévy-Bruhla. Śmierć Marcela Prousta. Leiris przyzna po latach, że *W poszukiwaniu straconego czasu* wywarło olbrzymi wpływ na *La Règle du jeu*.

1923

Poznaje i zaprzyjaźnia się z Picassem. Bywa na niedzielnych obiadach u Daniela-Henry Kahnweilera – marszanda sztuki nowoczesnej. Na obiadach bywa m.in. Artaud, Le Corbusier, Tristan Tzara, Erik Satie, Max Jacob, André Malraux.

1924

Pierwsza publikacja wiersza Leirisa w piśmie „Intentions”. Poznaje Georges Bataille'a i André Bretona. Przyłącza się do ruchu surrealistycznego.

1925

Planuje stworzenie orficko-nietzscheańskiego sekretnego stowarzyszenia *Judas*. Jest wyznaczony do stworzenia surrealistycznego „glosariusza niezwykłości” (do czego jednak nigdy nie dochodzi). W „*La Révolution surréaliste*” (nr 2) publikuje wiersz *Le Pays des mes*

Michel Leiris – nota biograficzna

rêves, zaś w nr. 3 pojawia się pierwszy glosariusz zawierający „gry językowe” (*Glossaire j'y serre mes glosses*). Galeria Simon wydaje pierwszy tomik jego wierszy (*Simulacre*), ilustrowany litografiami André Massona. Na bankiecie zorganizowanym przez surrealistów wykrzykuje (przez okno) antyfrancuskie hasła i zostaje prawie zlinchowany przez wściekły tłum.

1926

Ogląda (wraz Picassem) po raz pierwszy w życiu corridę. Ślub z Louise Godon („Zette”...). Leiris dołącza do rodziny Kahnweilerów. Francuski etnolog i muzykolog André Schaeffner pisze *Jazz* – pierwsze etnologiczne studium poświęcone czarnej muzyce jazzowej.

1927

Wraz z innymi surrealistami zapisuje się do francuskiej partii komunistycznej. Rezygnuje po sześciu miesiącach, uzasadniając, że interesuje go literatura, a nie polityka. Jest to powodem konfliktu z Bretonem, Aragonem i Eluardem i rozluźnienia stosunków z surrealistami. Publikuje tomik wierszy *Point cardinal*. Podróżuje do Grecji i do Egiptu, gdzie po raz pierwszy zaczyna rozważać poświęcenie się nowej profesji: reportażysty. Píše powieść *Aurora*.

1928

Przechodzi kryzys twórczy. Coraz więcej uwagi zaczyna poświęcać zapiskom autobiograficznym.

1929

Leiris, Bataille, Desnos, Boiffard, Queneau, Masson i Prévert zostają wykluczeni z ruchu surrealistycznego za niezgodę na podporządkowanie swej twórczości teom głoszonym przez Bretona i partię komunistyczną.

Georges Henri Rivière, Carl Einstein i Georges Bataille zakładają pismo „Documents” („doktryny, archeologia, sztuka, etnografia”), które przetrwa niecałe 2 lata. Bataille zostaje redaktorem naczelnym, zaś Leiris sekretarzem redakcji. Sponsorem pisma jest marszand Georges Wildenstein.

Leiris poddaje się psychoanalizie u doktora Adriena Borela.

1930

Pisuje o jazzie. Odkrywa dyptyk Cranacha Starszego *Lukrecja i Judyta*. Uczestniczy w zajęciach Marcela Maussa.

1931

Marcel Griaule i Georges Henri Rivière z Muzeum Etnograficznego na Trocadéro wybierają Leirisa na sekretarza-archiwistę misji Dakar – Dżibuti. Szefem misji został Griaule, inni uczestnicy to m.in. Schaeffner, Deborah Lifchitz, Marcel Larget, Eric Lutten i malarz Gaston-Louis Roux. Misja trwa od 19 maja 1931 do 16 lutego 1933 roku. Sponsoruje ją m.in. Muzeum Etnograficzne na Trocadéro, ale także wiele osób prywatnych – Raymond Roussel, Al Brown (bokser, mistrz świata wagi koguciej), Georges Wildenstein (marszand i wydawca „Documents”), hrabia Charles de Noailles (sponsor awangardowej sztuki, finansował m.in. realizację filmów Buñuela i Dalego). W Paryżu otwarcie antykolonialnej wystawy surrealistów *Prawda o koloniach*.

1932

Hemingway pisze *Śmierć po południu*.

1933

Pojawia się drugi numer pisma *Minotaure*, zredagowany przez Leirisa i poświęcony w całości misji Dakar – Dżibuti. Śmierć Raymonda Roussela w Palermo. Leiris odwiedza go 3 miesiące przed śmiercią.

1934

L'Afrique Fantôme zostaje opublikowane przez Gallimarda w serii *Les Documents bleus*. Griaule, Mauss i Paul Rivet uznają książkę za prowokację. Leiris poznaje etnologa Alfreda Métraux, z którym łączyć będą zainteresowanie kultami opętania (afrykańskie *zâr* i haitańskie *wudu*).

1935

Zajmuje się spuścizną Roussela. Bierze udział w seminarium etnologa Maurice'a Leenhardta. Poznaje Colette Peignot i Francisa Ponge'a.

1936

Koniec psychoanalizy. Otrzymuje dyplom z zakresu historii religii („religie prymitywne”) i socjologii. Muzeum Etnograficzne na Trocadero kończy swą działalność. Bataille zakłada sekretne stowarzyszenie *Acéphale*.

1937

Leiris, Bataille i Roger Caillois tworzą Kolegium Socjologiczne (Collège de Sociologie).

1938

Otrzymuje dyplom etnologiczno-religioznawczy w École Pratique Des Hautes Études za pracę *Sekretny język Dogonów z Sanga*. Wygłasza wykład pt. *Sacrum w życiu codziennym*. Ukazuje się *Lustro tauromachii*, z ilustracjami Massona. Píše wiersze o corridzie (*Abacanico para los toros*). Poznaje wybitnego znawcę walk byków André Castela, z którym prowadzić będzie przez przeszło 20 lat ożywioną korespondencję. Muzeum Człowieka (Musée de l'Homme) w Paryżu inaustruje swą działalność.

1939

Wydany zostaje *Wiek męski* i *Glossaire: j'y serre mes gloses*. Poznaje poetę René Chara i kompozytora René Leibowitza. Zostaje zmobilizowany i wysłany na służbę do Afryki.

1940-1941

Antyfaszystowska działalność etnologów z Muzeum Człowieka. Powstaje Galerie Louise Leiris prowadzona przez żonę Leirisa. Jej trzon stanowiła kolekcja Kahnweilerów.

1942

Zaprzysiężnia się z Sartre'em.

1943

Publikuje zbiór wiersze *Haut Mal*.

1944

Śmierć Maxa Jacoba. Leiris gra główną rolę w konspiracyjnej (domowej) sztuce reżyserowanej przez Alberta Camusa.

1945

Badania etnograficzne na Wybrzeżu Kości Słoniowej i na terenie dzisiejszej Ghany.

1946

Publikacja eseju *Literatura jako tauromachia* (*De la littérature considérée comme une tauromachie*) w piśmie „Les Temps modernes”. Publikacja powieści *Aurora*.

1947

Publikacja zbioru esejów o André Massonie *André Masson et son univers*. Leiris współtworzy pismo afrykanistyczne „Présence africaine”.

1948

Publikuje *Biffures*, pierwszy tom cyklu autobiograficznego *La Règle du jeu*. Publikuje etnograficzne studium *La Langue secrète des Dogons des Sanga*. Poznaje Claude'a Lévi-Straussa. Zaprzysiężnia się z antylnskim pisarzem Aimé Césaire'em.

1950

Wykład pt. *L'Ethnographie devant le colonialisme*, będący pierwszą próbą ukazania dwuznacznej sytuacji etnografa w rzeczywistości kolonialnej. Śmierć Marcela Maussa.

1951

Realizacja filmu o corridzie (*La Course de taureaux*, reż. Pierre Braunberger), z komentarzami Leirisa. Na zlecenie Unesco pisze rozprawę *Race et civilisation*. Bierze udział w konferencji organizowanej przez José Bergamina.

1952

Badania na Antylach.

1955

Publikacja drugiego tomu *La Règle du jeu*, pt. *Fourbis*. Publikacja wyników badań etnograficznych z Martyniki i Gwadelupy. Podróż do Chin.

1956

Publikacja zbioru wierszy *Bagatelles Végétales* z ilustracjami Joana Miró. Śmierć Marcela Griaule'a.

1957

Próba samobójcza. Alberto Giacometti portretuje leżącego w szpitalu Leirisa.

1958

Publikacja *La Possession et ses aspects théâtraux chez les Éthiopiens de Gondar*

1959

Zaczyna redagować fiszki nt. opery (*Operratiques*).

1960

Bierze udział w tworzeniu pisma afrykanistycznego „Cahiers d'études africaines”.

1961

Zostaje profesorem w CNRS. Publikuje *Nuits sans nuit et quelques jours sans jour* – opisy swoich snów.

1962

Śmierć Georges'a Bataille'a.

1964

Publikuje *Grand fuite de neige*. Podróżuje po Japonii.

1966

Publikuje 3. tom *La Règle du jeu* pt. *Fibrilles* i zbiór esejów *Brisées*. Zaprzyjaźnia się z Francisem Baconem i z Sonią Orwell, wdową po George'u Orwellu. Śmierć Alberto Giacomettiego i André Bretona.

1967

Publikuje książkę o sztuce Czarnej Afryki (*Afrique Noire: la création plastique*). Jest kuratorem wystawy *Arts primitifs dans les ateliers d'artists* w Musée de l'Homme.

1968

Bierze udział w wydarzeniach Maja '68. Jest kuratorem wystawy *Passages à l'âge d'homme* w Musée de l'Homme.

1971

Zostaje kierownikiem działu Czarnej Afryki w Musée de l'Homme.

1973

Śmierć Picassa.

1977

Wielka paryska wystawa Francis Bacona; katalog ze wstępem Leirisa.

1980

Otrzymuje prestiżową nagrodę literacką „Grand Prix national des Lettres”. Pisze wstęp do *Musique et la transe* Gilberta Rougeta. Śmierć Sartre'a, Sonii Orwell, Schaeffnera i Daniela-Henry Kahnweilera.

1981

Publikuje *Ruban au cou d'Olympia*.

1983

Publikuje *Francis Bacon, face et profil*.

1984

Przekazuje swoją olbrzymią kolekcję sztuki do Centre Georges-Pompidou.

1985

Publikuje *Langage tangage*.

1986

Wraz z Jean Jaminem zakłada pismo „Gradhiva, revue d'histoire et d'archives de l'anthropologie”.

1987

Publikuje zbiór tekstów o R. Rousselu (*Roussel l'ingénu*). Śmierć André Massona.

1988

Umiera Louise, żona Leirisa.

1990

30 września umiera.

Opracował **Tomasz Szerszeń**